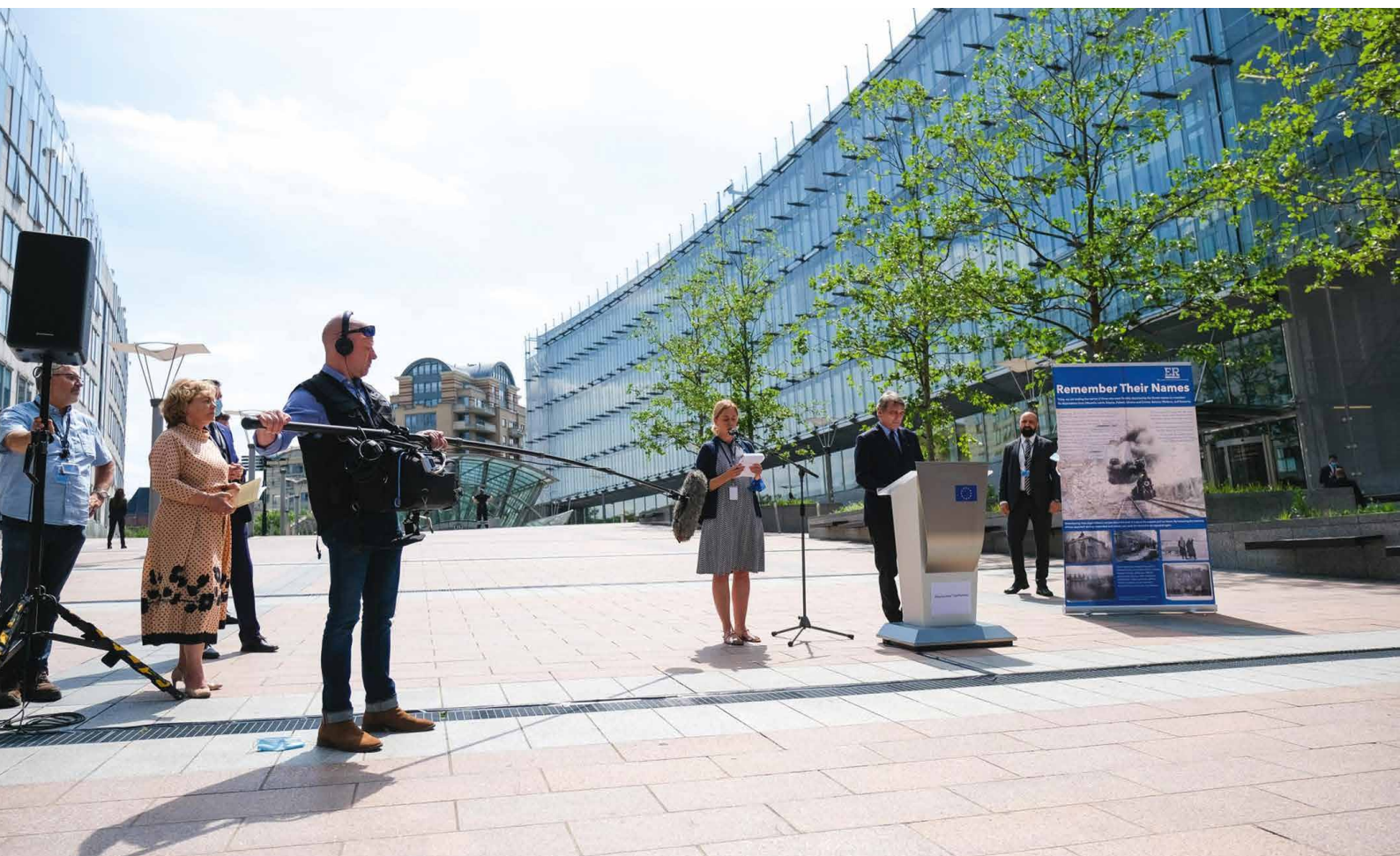

ATMINKIME JŲ VARDUS

Minime ištremtųjų iš Baltijos valstybių 80-ąsias metines

SUKAKTIS

Pirmą kartą ištremtųjų pavardės buvo skaitomos prie Europos Parlamento

Birželio 15 d. pirmą kartą istorijoje minint 80-ąsias tremčių iš Baltijos valstybių metines prie Europos Parlamento (EP) buvo skaitomos ištremtųjų iš Centrinės ir Rytų Europos – Lietuvos, Latvijos, Estijos, Lenkijos, Ukrainos, Moldovos bei Baltarusijos – pavardės.

Šį minėjimą ir pavardžių skaitymą inicijavusi EP narė Rasa Juknevičienė savo pasisakymą pradėjo jos mamos, Dainoros Urbonienės, kuri devynerių buvo ištremta į Sibirą kartu su šeima, prisiminimais.

„Rytą nubudau išgirdusi neįprastą triukšmą. Atsikėlusį pribėgau prie durų, atidariau jas ir sustojau: svetainėje ant sofos sėdėjo mama ir labai verkė. Prie jos stovėjo žmogus su šautuvu. Kitas, taip pat ginkluotas, buvo atsirėmęs į palangę. Tada pamačiau pro duris įvedamą tėvelį. Paklausiau lietuviškai kalbėjusio kareivio, ar galiu eiti pas savo broliuką.

...Įėjusi pamačiau, kaip babutyte kelia iš lovytės Arutį...

...Su tais ryšuliais buvome išvartytos į svetainę, kur pamatėme vidury kambario stovintį Tėvelį. Jo rankos buvo sunertos

už nugaros, saugojo du ginkluoti sargybiniai. Šį vaizdą įsiminiau kaip patį baisiausią.“ („Sibiras vaiko akimis“)

„Tai buvo 9 metų trėmimų aukos prisiminimai iš to 1941 m. birželio 14 d. ryto. Vienos mokytojų šeimos prisiminimai. Iš keturių ištremtos šeimos narių iš Sibiro grįžo tik mama su dukra. Bet buvo šimtai tūkstančių tokių šeimų – estų, latvių, lietuvių, lenkų, ukrainiečių, rumunų, moldavų, Krymo totorių, čečėnų, žydų ir pačių rusų. Jeigu skaitytume Stalino deportuotų žmonių pavardes, mums reikėtų bent 250 dienų ir naktų, kad perskaitytume jas visas. Šiandien susirinkome perskaityti jų vardų“, – pažymėjo savo kalboje europarlamentarė.

Renginyje dalyvavęs bei ištremtųjų pavardes skaitęs EP pirmininkas Deividas Sasolis (David Sassoli) teigė, kad per vieną 1941 m. birželio savaitę Baltijos valstybių regione Sovietų slaptoji policija įkalino arba deportavo apie 35 tūkst. vaikų, vyrų ir moterų iš įvairių visuomenės sluoksnių. Per ateinančias savaites šimtai tūkstančių atsidūrė gulaguose.

NUKELTA Į 6 PSL. ►

► **EP pirmininko Deivido Sasolio kalba:**

„Esame šiandien čia, kad paminėtume Sovietų deportacijas, kurios šokiravo pasaulį ir suluošino keletą Baltijos valstybių ir Centrinės bei Rytų Europos žmonių kartų likimą.

Deportacijos, turto konfiskavimai, mirtys ir gyvenimas baimėje tų, kurie sugebėjo išlikti ir sugrįžti, paliko galias žaizdas viso regiono ir visos Europos sieloje.

1941 m. birželį NKVD įkalino ir deportavo 34,000 vyrų, moterų ir vaikų iš visų Baltijos regiono visuomenės sluoksnių. Toliau sekusių savaitių metu tūkstančiai atsidūrė gulaguose. Birželio 14-osios įvykiai buvo tik dalis eilės siaubingų įvykių, kuriuos 1940–1950 metais turėjo iškęsti Estijos, Latvijos ir Lietuvos žmonės. Šios valstybės buvo okupuotos dviejų labiausiai amoralinių, represyvių ir žudikiškų režimų, kuriuos pasaulis kada nors yra matęs.

Labai dažnai, kuomet patiriame gilų skausmą, mes jį giliai palaidojame ir judame toliau. Tačiau norint išgydyti net ir kolektyvinę traumą, mes turime ją suvokti ir papasakoti istoriją, kad ji būtų prisimenama ir nebekartojama.

Štai todėl mes apie tai šiandien kalbame ir liudijame tuos, kurie neteko gyvybių tomis siaubingomis dienomis.

Šios šalys yra susietos šia tragiška istorija. Nors negalime pakeisti praeities, galime užtikrinti, kad tokie įvykiai nepasikartotų ateityje. Šiandien mes pagerbiame aukų atminimą ir mes niekada jų neužmiršime“.

EP pirmininkas Deividas Sasolis taip pat perskaitė pirmąsias 25 ištremtųjų asmenų pavardes.

Renginyje dalyvavo bei tremtinių pavardes skaitė Lietuvos, Lenkijos, Estijos ambasadoriai, Latvijos, Ukrainos ir Moldovos atstovai, Baltarusių bendruomenės Briuselyje atstovė, EP nariai ir gausus Briuselyje gyvenančiųjų lietuvių bendruomenės narių būrys. ■

Ribentropo-Molotovo paktas ir lagerių imperija

1939 m. rugpjūčio 24 d. apstulbęs pasaulis sužinojo apie išvakarėse pasirašytą nepuolimo paktą tarp stalininės SSRS ir hitlerinės Vokietijos. Pranešimas apie pakto pasirašymą sukėlė tikrą šoką Europos valstybėms, kurių viešojo nuomonė nebuvo pasirengusi tam, kas jai atrodė visiškai anksčiau neišsprendęs, nes tuomet mažai kas suprato, kas gali vienyti tokių priešingų ideologijų režimus.

Svarbiausia pakto dalis, kurioje buvo kalbama apie įtakos sferų pasiskirstymą ir abiejų valstybių aneksijas Rytų Europoje, žinoma, liko paslaptį. Nors tai buvo akivaizdu, iki 1989 m. sovietiniai vadovai neigė egzistavusį šį „slaptą protokolą“, tikrą „nusikaltimą taikai“, kurį įvykdė abi pasirašiusios pusės. Pagal šį protokolą Lietuva turėjo atitekti Vokietijos interesų sferai, o Estija, Latvija, Suomija ir Besarabija – SSRS. Klausimas dėl Lenkijos valstybės likučio egzistavimo liko neišspręstas, tačiau po SSRS ir Vokietijos karinės intervencijos prieš Lenkiją Sovietų Sąjunga turėjo šiaip ar taip atgauti Baltarusijos ir Ukrainos teritorijas, užleistas Lenkijai pagal 1921 m. Rygos sutartį, taip pat dalį „istoriškai ir etniškai lenkiškų“ teritorijų Liublino ir Varšuvos srityse.

Praėjus 8 dienoms po pakto pasirašymo, nacistų kariuomena užpuolė Lenkiją. Dar po savaitės, rugsėjo 9 d., žlugus lenkų pasipriešinimui ir Vokietijai primygtinai raginant, sovietinė vyriausybė pranešė Berlynui ketinanti skubiai okupuoti teritorijas, turinčias jai atitekti pagal slaptąjį rugpjūčio 23 d. protokolą. Rugsėjo 17 d. Raudonoji armija įsi-

veržė į Lenkiją. Vienu tarpu SSRS ir Vokietija ketino palikti buferinę Lenkijos valstybę, bet tos idėjos greit buvo atsisakyta. Dėl to pasidarė keblu nustatyti SSRS-Vokietijos sieną. Rugsėjo 22 d. buvo numatyta, kad ji eis per Vyslą Varšuvoje. Ribbentropui atvykus į Maskvą, siena buvo nustumta į rytus iki Bugo. Mainais už šią SSRS „nuolaidą“, pakoreguojančią slaptojo rugpjūčio 23 d. protokolo nuostatas, Vokietija įtraukė Lietuvą į Sovietų Sąjungos interesų sferą.

Ketvirtajame dešimtmetyje, pasižymėjusiame dar neregėtomis represijomis prieš visuomenę, nepaprastai išsiplėtė koncentracijos stovyklų – lagerių sistema. <...>

Ketvirtojo dešimtmečio antroje pusėje Gulago kalinių skaičius padvigubėjo: 1935 m. jų buvo **965 000**, o 1941 m. pradžioje **1 930 000**.

Nuo 1939 m. pabaigos iki 1941 m. vasaros į Gulago lagerius, kolonijas bei gyvenvietes plūstelėjo nauja tremtinių banga.

Gulago speckolonistų skyriaus statistiniais duomenimis, vien tik iš 1939 m. rugsėjį inkorporuotų į SSRS sudėtų teritorijų nuo 1940 m. vasario iki 1941 m. birželio kaip speckolonistai į Sibirą, Archangelsko rajoną, Kazachstaną ir kitus tolimus SSRS rajonus buvo išvežta **381 000** civilių Lenkijos gyventojų. Lenkų istorikai nurodo dar didesnius skaičius: milijoną ištremtųjų.

(Šaltinis: Juodoji komunizmo knyga, 2000) ■

Birželio trėmimai Lietuvoje

1941 m. gegužės 15 d. visasąjunginės komunistų partijos (bolševikų) Centro komitetas ir SSRS Liaudies komisarų taryba priėmė slaptą nutarimą *Dėl socialiai svetimo elemento iškeldinimo iš Pabaltijo respublikų, Vakarų Ukrainos, Vakarų Baltarusijos ir Moldavijos*.

Remiantis L. Berijos, SSRS NKVD liaudies komisaro V. Merkulovo ir jo pavaduotojo I. Serovo instrukcija, dalies Lietuvos gyventojų trėmimo operacija pradėta rengti 1941 m. pavasarį. Gegužės pabaigoje – birželio pradžioje buvo sudaryti tremiamųjų sąrašai. 1941 06 10 LSSR Liaudies komisarų tarybos patvirtinta vadinamoji antisovietinių elementų trėmimo iš Lietuvos akcija 06 14–17 buvo vykdoma pagal I. Serovo pasirašytą SSRS NKVD specialią instrukciją. Trėmimo operacijai vadovavo 9 asmenų centrinis (vadovai D. Bykovas ir P. Gladkovas) ir apskričių štabai.

1941 06 14 rytą prasidėjusį ir 4 paras trukusį trėmimą vykdė SSRS Valstybės saugumo liaudies komisariato ir NKVD darbuotojai, milicininkai, jiems talkino vietiniai komunistai ir vadinamieji sovietiniai aktyvistai, pirmiausia komjaunuoliai.

Į Komiją, Altajaus ir Krasnojarsko kraštus, Novosibirsko sritį ir Kazachiją buvo išvežta apie **17 600** žmonių. Apie **4663** tremiami vyrai atskirti nuo šeimų ir kaip kaliniai išvežti į lagerius, 1943 pradžioje NKVD Ypatingojo pasitarimo nuteisti ir kalinti Norilsko, Dudinkos, Lamos, Medvežij Ručėjaus (Krasnojarsko kr.), Intos ir kituose lageriuose. Į lagerius buvo išvežta ir daugelis buvusios Lietuvos kariuomenės karininkų.

Prie savo būsto sėdi 1941 m. ištremti mokytojai Eleonora ir Rapolas Stanevičiai su sūnumi Sauliumi, dukterimis Nijole Regina ir Jūrate. Čeremšanka, Solonešnojės r., Altajaus kr., 1946 m. 1947 m. visa šeima pabėgo į Lietuvą. (Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus)

Ištremta arba išvežta į lagerius Lietuvos gyventojų visų sluoksnių žmonių, daugiausia – inteligentų: tarp jų buvęs Lietuvos Respublikos prezidentas A. Stulginskis, Seimo pirmininkas K. Šakenis, ministras pirmininkas P. Dovydaitis, ministrai V. V. Čarneckis, J. Masiliūnas, J. Papečkys, J. Stanišauskas, J. Sutkus, S. Šilingas, J. Tonkūnas, apie 1200 mokytojų, 79 kunigai. Tremtyje atsidūrė **5120** vaikų.

(Šaltinis: Visuotinė lietuvių enciklopedija) ■

Saugodamos veidus nuo šalčio, seserys Bronislava Žaldokienė ir Cecilija Maldutienė veža malkas. Kolominskije Grivai, Čiajos r., Tomsko sr., apie 1944 m. (Iš *Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus*)

1941 m. tremtinių Žaldokų šeimos nariai prie savo būsto – velėnomis dengtos žeminės. Stovi Bronislava Žaldokienė su sūnumi Vytautu. Ant stogo sėdi B. Žaldokienės sesuo Cecilija Maldutienė. Kolominskije Grivai, Čiajos r., Tomsko sr., apie 1944 m. Iš *Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus*

Europos Parlamento nuotr.

Europos Parlamente paminėtos 1941 m. birželio tremčių iš Baltijos valstybių 80-osios metinės

Europos Parlamento (EP) plenarinėje sesijoje Strasbūre birželio 9 d. įvyko EP narės Rasos Juknevičienės inicijuota diskusija dėl 1941 m. birželio 14 d. prasidėjusių masinių trėmimų iš Baltijos šalių 80-mečio ir šios sukakties minėjimas.

Sovietų okupacijos žala didelei daliai Europos

Minėjime pranešimą skaičiusi Europos Komisijos narė Helena Dali (Helena Dalli) pažymėjo, kad Europos Sąjunga gimė iš Antrojo Pasaulinio karo pelenų, Holokausto bei kaip pasipriešinimas totalitarinėms valstybėms. Jos teigimu, šių istorinių faktų ir atminties apie juos išsaugojimas yra tarp svarbiausių Europos projekto ramsčių.

„Molotovo Ribentropo pakto pasirašymas tarp nacių Vokietijos ir Sovietų sąjungos 1939 m. rugpjūčio 23 d. atvėrė tamsų Europos istorijos skirsnį ir paklojo kelią Antrajam Pasauliniam karui“, – kalbėjo eurokomisarė.

Pasak jos, šiandienos minėjimas rodo, kad mes turime išryškinti tuos žiaurumus, kuriuos įvykdė abu režimai.

„Nacių okupacija lėmė nesuskaičiuojamus nusikaltimus prieš civilius asmenis ir Holokaustą. Sovietų okupacija, kuri įvyko po 1939 m. invazijos bei 1940 m. aneksijos, lėmė masinius nusikaltimus prieš okupuotą Lenkijos ir Baltijos valstybių žmones. Masinė politinio, ekonominio ir kultūrinio elito deportacija į negyvenamas Sovietų Sąjungos žemes buvo brutalus aktas, kuriuo buvo siekiama sukurti bolševikų kontrolę šiose šalyse. Ji buvo skirta sužlugdyti dalį visuomenės, kurią Stalinas ir jo žudikai matė kaip grėsmę. Dauguma ištremtųjų – vyrai, moterys ir vai-

kai – buvo išsiųsti į Sibirą, daugelis jų mirė“, – sakė EK narė H. Dali.

Ji pabrėžė, kad Sovietų okupacija padarė didžiulę žalą didelei daliai Europos.

Komunizmo nusikaltimai – ir ES istorijos dalis

Diskusijos iniciatorė EP narė R. Juknevičienė pasisakymą pradėjo asmenine patirtimi: „Prieš 80 m. mano mama kartu su šeima buvo ištremta į Sibirą. Ji buvo devynerių metų. Jos tėtis ir mažas broliukas niekada negrįžo. Mano mamos svajonė – kad jos tėvo ir milijonų kitų gulago kankinių atminimą kada nors pagerbtų ES vadovai kartu su būsimu laisvos Rusijos Prezidentu“.

EP narė apgailestavo, kad ELP frakcijos parengtos rezoliucijos šia tema neparėmė kitos politinės grupės.

R. Juknevičienė pabrėžė, kad komunizmo nusikaltimai – tremtis ir gulagai – yra ir ES istorijos dalis. Pasak jos, tai turi būti įvertinta ir papasakota visiems – tiek Europos kontinento pietuose, tiek šiaurėje, tiek rytuose.

„Neįvertinti ir nepapasakoti nusikaltimai gimdo dabarties totalitarizmus. Šalia ES sienos mes matome XXI amžiaus stalinistinio tipo režimą. Du Rytų Europos diktatoriai – Lukašenka ir Putinas – yra lyg du viename. Jie naudoja istoriją tam, kad skaldytų ES, kad pateisintų savo režimus, kad laikytų savo žmones istorijos įkaitais“, – kalbėjo europarlamentarė.

Jos teigimu, „Ribentropo-Molotovo pakto pasekmės Molotovo pusėje dar tebeegzistuoja“.

► „Mes atsakingi už savo istoriją, kad iš jos pasimokytume. Komunizmo nusikaltimai niekada nesulaukė tarptautinės bendruomenės moralinio ar teisinio įvertinimo. Visa gulagų sistema ir masinės deportacijos, kurias Sovietų režimas

sugalvojo bei suplanavo ir įvykdė, turi būti pripažinti nusikaltimais prieš žmoniškumą“, – pažymėjo R. Juknevičienė.

Minėjime taip pat pasisakė ir kitų politinių frakcijų atstovai. ■

Europos Komisijos narės H. Dali fotografija. Europos Parlamento nuotr.

Europos Komisijos narės Helenos Dali kalba EP Strasbūro plenarinėje sesijoje minint 80-ąsias tremčių iš Baltijos valstybių metines

„Gerbiami kolegos,

Mūsų bendra istorija yra fundamentaliai svarbi Europos dabarčiai ir ateičiai. Europos Sąjunga užgimė iš Antrojo pasaulinio karo ir Holokausto pelenų, oponuodama totalitarinėms valstybėms ir totalitariniam mąstymui. Šie istoriniai faktai yra nepaneigiami ir jų atminimo išlaikymas yra vienas europinio projekto pagrindų, o tuo pačiu, tai yra mūsų atsakomybė ateičiai.

Molotovo-Ribentropo pakto tarp nacių Vokietijos ir Sovietų Sąjungos pasirašymas 1939 m. rugpjūčio 23 d. atvėrė tamsų Europos istorijos skyrių ir sudarė sąlygas įvykti Antrajam Pasauliniam karui. Nacių-sovietų sąjunga leido nacių Vokietijai įvykdyti Lenkijos invaziją, o netrukus po to, sovietų kariuomenė aneksavo Baltijos respublikas ir Besarabiją.

Šiandienos minėjimas parodo, kad mes turime akcentuoti abiejų režimų atliktus pasibaisėtinus veiksmus. Nacių okupacija lėmė nesuskaičiuojamus nusikaltimus prieš civilius ir patį Holokaustą. Po sovietų 1939 m. invazijos ir 1940 m. okupacijų įvykdyta daugybė nusikaltimų prieš žmones okupuotose Lenkijos, Baltijos šalių ir kitose sovietų užimtose vietose.

Masiniai politinio, ekonominio ir intelektualinio elito trėmimai į Sovietų Sąjungos dykynes buvo brutalus aktas, kuriuo buvo siekiama įtvirtinti bolševikų kontrolę šiose šalyse. Taip buvo siekiama užgniaužti ir sunaikinti visuomenės

dalį, kurią Stalinas ir jo pakalikai matė kaip didžiausią grėsmę arba tiesiog kurios norėjo atsikratyti. Daugelis tremtinių – vyrai, moterys ir vaikai – buvo išsiųsti į Sibirą ir daug jų mirė. Sovietų okupacija nuniokojo didelę dalį Europos.

Taip, istorija yra komplikauta ir negalime užmiršti raudonarmiečių vaidmens kare, kai Hitleris išdavė Staliną ir pradėjo beprecedenčio masto puolimą, dėl ko nepaprastai nukentėjo žmonės visoje Rytų Europoje ir Sovietų Sąjungoje. Faktas, kad tie kareiviai išstūmė vokiečių kariuomenes iš Centrinės ir Rytų Europos herojiškų aukų dėka. Faktas, kad jų vaidmuo buvo esminis išlaisvinant Centrinę ir Rytų Europą nuo nacių.

Vis dėlto, po Antrojo pasaulinio karo pabaigos Centrinės ir Rytų Europos gyventojai dar ne vieną dešimtmetį liko gyventi po totalitarinio komunistų režimo priespauda. Dėl to mes paskelbėme Rugpjūčio 23 d. oficialia milijonų totalitarinių režimų aukų atminimo diena.

Europos Komisija skatina valstybes nares įvertinti galimybes minėti šią europinę dieną atsižvelgiant į savo istoriją ir aplinkybes. Totalitarinių režimų įvykdytų nusikaltimų atminties išsaugojimas ir skatinimas taip pat yra nepaprastai svarbus šviečiant jaunąją kartą. Tai parodo, kaip svarbu yra ginti demokratiją ir pagrindines teises. Nekantriai laukiame jūsų šiandieninės diskusijos.

Ačiū.“

Europos Parlamento plenarinė sesija, Strasbūras. ■

Birutė Burauskaitė, Lietuvos gyventojų rezistencijos ir genocido tyrimo centro istorikė, tyrėja, buvusi ilgametė LRGTG vadovė. BNS nuotr.

Teresė Birutė Burauskaitė. Gyvybiškai svarbu politiniame santykiyje su istorija neprarasti Europos tautų istorinio likimo bendrumo jausmo

Žmonijos istoriją atspindintys tekstai ilgus šimtmečius buvo skiriami konkrečioms įvykiams aprašyti, jų veikėjams heroizuoti ar suniekinti, o ką išgyveno eiliniai vienos ar kitos tautos atstovai, kurių likimus laužė ar kitaip veikė aprašomieji įvykiai, metraštininkams nerūpėjo.

Moderniųjų laikų istorikas siekia ne tik kuo objektyviau atkurti buvusius įvykius, jų padarinius gyventojams (visuomenei), bet ir nuolatinio verifikacijos proceso eigoje papildyti naujais duomenimis, faktais, įžvalgomis.

Istorinę atmintį turi ir ją puoselėja ne tik individai, bet ir žmonių grupės, visuomenės bei valstybės. Tačiau atminties kultūros lauke nuolatos vyksta skirtingų istorijos interpretacijų priešprieša, išryškinanti visuomenės vertybines, idėjines, politines nuostatas, valstybėje dominuojančios atminties politiką.

ES valstybės turi iš esmės sutartų svarbių datų ir įvykių sąrašą, tačiau istorinė atmintis neapsiriboja valstybinėmis šventėmis ir paminklais. Gyvybiškai svarbu politiniame santykiyje su istorija šiandien neprarasti Europos tautų istorinio likimo bendrumo jausmo, skatinti piliečius ben-

driems politiniams veiksams ginant ir puoselėjant **Europos** istorinę atmintį.

Europos tautų istorinėje atmintyje skaudžiai įsirėžusi XX amžiaus Europos tragiška istorija: du pasauliniai karai, totalitarinių režimų vykdyti nusikaltimai žmoniškumui – nacistinio – Holokaustas, komunistinio – masinės žudynės, įkalinimai ir trėmimai. Per tą laikotarpį patirtos kolektyvinės traumos dar nėra galutinai išgydytos – nėra teisiškai įvertinti stalinizmo nusikaltimų organizatoriai, neįvardinti ir nepasmerkti nusikaltimų vykdytojai. Todėl europarlamentarės Rasos Juknevičienės ir jos kolegų iniciuota ir 2019-09-19 Europos Parlamento priimta rezoliucija *Dėl Europos atminimo svarbos Europos ateičiai* yra itin reikšmingas dokumentas, nepaneigiamais argumentais įvardijantis Antrojo Pasaulinio karo sukėlėjus, skatinantis karo nusikaltimų, nusikaltimų žmoniškumui, Holokausto, masinių žudynių organizatorių ir vykdytojų moralinį pasmerkimą ir teisinį vertinimą, nukreipiantis totalitarinių režimų aukų deramam pagerbimui, jaunosios kartos sąmoningumo ugdymui. ■

Paulė Kuzmickienė.

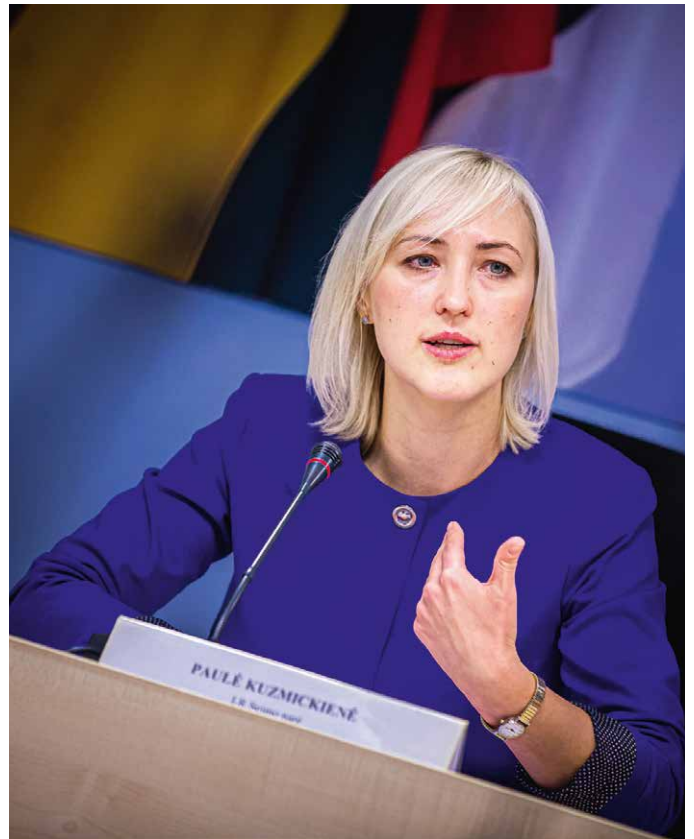
Privalome nepamiršti komunizmo nusikaltimų

Šiemet minime itin daug skaudžių sukaikčių. Praėjo 80 metų nuo tremčių pradžios, birželio sukilimo, Holokausto. Visi šie įvykiai paliko gilų antspaudą mūsų šalies istorijoje. Tūkstančiai žmonių buvo ištremti į Sibiro platybes, sušaudyti Lietuvoje ar kitaip pasmerkti mirčiai. Komunistai ir naciai pasikeisdami siaubė okupuotą Lietuvą. Vieni su kitais lenktyniavo, kurie išradingiau nukankins ar nužudys sau nepatogius žmones. Birželis prieš 80 metų buvo paženklintas milžiniškomis netektimis.

Šiandien minėdami įvykius prieš 80 metų dažnai akcentuojame – privalome prisiminti ir neleisti pasikartoti jiems. Vienas iš būdų tai padaryti – aiškiai ir nedviprasmiškai informuoti pasaulio bendruomenę apie komunizmo nusikaltimus. Tai būtina, nes jeigu nacių nusikaltimai yra pasmerkti, tai komunistų nusikaltimai vis dar yra pilkoje zonoje. Dalis žmonių nemato nieko blogo nešioti komunistinę simboliką, rengti teminius vakarėlius, net jungtis į komunistines organizacijas. Kita dalis tiesiog užmerkia akis prieš šiuolaikinių komunistinių režimų vykdomus nusikaltimus.

Visuomenės informavimas apie komunizmo nusikaltimus nėra lengvas darbas. Komunizmas dar turi pakankamai daug palaikytojų, kurie nepaisant istorikų pateiktos informacijos, mieliau renkasi tikėti įsivaizduojamu komunizmo įvaizdžiu. Pamenu, dar būdama Europos Parlamento narė, Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė kėlė istorinės atminties klausimus filmų, knygų pagalba pasakojo apie mūsų išgyvenimus ir stiprybes. Mums tada buvo daug nuostabos, kad ypač Europos pietų valstybėse žinojimo ir supratimo apie komunizmo nusikaltimus ir represijas yra labai mažai. Rusijai tokia visuomene manipuliuoti, skaldyti Europą skleidžiant melą yra lengva ir paranku. O žinios skleidimas apie totalitarinių režimų tiesą stipriai nervina Rusiją. Tą stebėjome 2019 metais, kuomet Europos Parlamento narės Rasos Juknevičienės ir kitų EP parlamentarų priimta rezoliucija pasmerkusi Molotovo-Ribentropo paktą Rusijoje sukėlė tikrą isteriją. Stiprus signalas iš Europos Parlamento buvo pasiųstas ir su kita iniciatyva – inicijuoti bendrą ES platformą, kurioje telksis akademinio pasaulio ekspertai, istorikai siekdami bendro požiūrio į totalitarinių režimų nusikaltimus. Valsybei, kuri oficialiai paskelbė ginsianti komunizmo stalinizmo padarytus nusikaltimus, tokie planai labai nepatinka ir gerokai apsunkina jų ketinimus perrašyti istoriją. Didelių pastangų dėka, Baltijos šalių istorija yra aktualiizuojama visos Europos mastu.

Daug padaryta, bet visada išlieka klausimas – ar pakankamai? Šiuo metu Lietuvoje auga karta, kuri yra nemačiusi komunizmo. Geriausi atveju apie jo nusikaltimus, jie yra girdėję tik iš tėvų ar senelių pasakojimų, blogiausi atveju – atvirai neigia tuos įvykius. Pradedame svarstyti muziejaus steigimo idėją – apie komunizmo vykdytus ir vykdomus nusikaltimus prieš žmoniją pasakoti naujai įkurtame, šiuolaikiniame, interaktyviame muziejuje. Galbūt skamba paprastai, tačiau idėja toli gražu nėra paprasta. Šiuo metu pasaulyje tikrai rasime vietų ir muziejų, kuriose įtaigiai pasakojama apie kitų totalitarinių režimų nusikaltimus. Ta-

Seimo narė Paulė Kuzmickienė, Seimo Laisvės kovų ir valstybinės istorinės atminties komisijos pirmininkė (M. Mikulėno nuotr.)

čiau komunizmui skirtų muziejų – praktiškai nėra. Turiu omeny apie tuos, kurie objektyviai papasakotų apie šio režimo vykdytus nusikaltimus. Netgi atvirkščiai – rasime tokių vietų, kur komunizmas pristatomas linksmai, labiau kaip pramoga.

Verta atminti, kad komunizmas nėra tik praeities reikalas – ir dabar yra valstybių, kurios vykdo nusikaltimus prieš savo žmones, prisidengusios komunizmo ideologija. Muziejus taip pat neturėtų pamiršti komunizmo nusikaltimų kitose pasaulio šalyse, todėl pasakojimas neturi apsiriboti Lietuva, verta kalbėti apie komunizmo ištakas, komunistų partijos rolę, bolševikų terorą Rusijoje nuo 1917 metų, didžiuosius Stalino valymus, Holodomorą Ukrainoje, okupaciją, trėmimus ir kruviną Rytų Europą, gulagų sistemą, KGB veiklą, Mao Didžiojo šuolio nusikaltimus, kitą komunistų veiklą Azijoje ir Pietų Amerikoje, Černobylio incidentą, kruvinus įvykius 1991 metais, šiuolaikinės Kinijos, Šiaurės Korėjos ir Kubos režimų nusikaltimus. Pasitelkus sovietinio laikotarpio, komunizmo, totalitarinių režimų tyrinėtojus ir mokslininkus, išskirtinio dizaino ir interaktyvus komunizmo aukų muziejus būtų tarptautinis traukos objektas.

Tai sudėtingas darbas, nes pasipriešinimas būtų milžiniškas. Bet privalome nepamiršti nuo komunizmo nukentėjusių žmonių ir užtikrinti, kad jų auka nebuvo bevertė, nusikaltimai nenu tylėti, agresoriai įvardinti, o istorija nesuklastota. Galime ir turime prisiminti. Kad nepasikartotų. Niekada. ■

R. Juknevičienė.

Kova su totalitariniais režimais – aktuali ir šiandien

Gegužės 25 d. – Didvyrių, kovojusių su totalitariniais režimais, atminimo diena, kurią Europos Parlamentas pasiūlė paminėti visoje Europoje, kai 2019 metų rugsėjo mėnesį svarstė bei priėmė parengtą rezoliuciją dėl Antrojo Pasaulinio karo pradžios bei dėl Molotovo-Ribentropo pakto reikšmės. Kolegų, Europos Parlamento narių iš Lenkijos, siūlymu kaip tik Vitoldo Pileckio žūties diena (1948 m., gegužės 25 d.) buvo įvardinta kaip Didvyrių, kovojusių prieš totalitarinius režimus, paminėjimo diena.

V. Pileckis – Lenkijos kapitonas, gimęs Karelijoje, tuometinėje Rusijos imperijoje, 1910 m. Vitoldas su šeima, būdamas vos 9-erių, atvyko gyventi į Vilnių. V. Pileckio tėvai taip pat gyveno prie Lydos (dabartinės Baltarusijos teritorijoje). Vėliau, Pirmojo pasaulinio karo metu, jis kovojo prieš bolševikus, dalyvavo keliuose didelės reikšmės mūšiuose – pavyzdžiui – prie Vyslos, kur lenkų pajėgos sutriuškino Raudonąją armiją ir sustabdė jos veržimąsi į Vakarų Europą. Beje, kovose dėl Vilniaus savo ankstyvojoje jaunystėje jis buvo Abiejų Tautų respublikos atkūrimo šalininkas. Tačiau šiandien galime į tai žiūrėti per visą jo gyvenimo prizmę. Istoriako S. Jazavitos teigimu, „jis studijavo Vilniaus universitete meną ir gerai jį išmanė, bet buvo ir karys, gerai išmanęs mūšius“.

V. Pileckis buvo ypatingas tuo, kad dviejų totalitarinių režimų – Stalino ir Hitlerio – sukeltame kare buvo kovotojas ir prieš Hitlerio okupaciją Lenkijoje, ir prieš Stalino okupaciją Lenkijoje. Jo gyvenimas yra pasipriešinimo testamentas abiem – Stalino ir Hitlerio režimams. Kai nacistinė Vokietija ir Sovietų Sąjunga užpuolė Lenkiją ir prasidėjo Antrasis pasaulinis karas, jis vėl kaip rezervistas grįžo į kariuomenę, kariavo ir su vokiečiais, ir su

sovietais. Ir tada prisijungė prie pagrindinio judėjimo. Jis nesuabejojęs priėmė įsakymą vykti į koncentracijos stovyklą ir vykdyti pagrindinę veiklą ten. Savo noru patekęs į Aušvico-Birkenau koncentracijos stovyklą ir joje išbuvęs daugiau nei du metus V. Pileckis čia suorganizavo pagrindinį judėjimą ir tikėjosi surengti maištą prieš nacių vado-

vybę, vėliau sėkmingai pabėgo iš koncentracijos stovyklos.

Jis 1943 m. parengė vadinamąją Pileckio ataskaitą, kurioje Sąjungininkams pranešė apie nacių nusikaltimus – koncentracijos stovykloje esančias dujų kameras, krematoriumus bei vykdomas žmogžudystes.

Pabėgęs iš Aušvico jis sugrįžo į Lenkiją, 1945 m. sutiko rinkti žvalgybinę informaciją Lenkijai apie sovietų nusikaltimus šioje šalyje, tačiau galiausiai buvo sučiuptas, apkaltintas šnipinėjimu, nuvestas mirties bausme ir sovietinio režimo sušaudytas 1948 m. gegužės 25 d.

V. Pileckis – mažai žinomas XX a. didvyris, visgi tokių kaip jis buvo ne vienas. Daugelis europiečių visame kontinente kovėsi prieš Antrojo Pasaulinio karo brutalumą. Didvyrių, kovojusių prieš totalitarinius režimus, dienos minėjimas suteikia mums galimybę prisiminti tokius žmones, kaip V. Pileckis, ir papasakoti apie juos mūsų jaunajai kartai.

Kalbėti apie totalitarinių režimų įvykdytus nusikaltimus svarbu ir dėl to, kad visai šalia, kaimyninėje Baltarusijoje totalitarinis režimas taip pat kankina, žudo žmones, norinčius laisvės, tad V. Pileckio pradėta kova toli gražu dar nebaigta. Pagerbdami kovojusius su nacių ir sovietų totalitariniais režimais, mes žengiame svarbius žingsnius link bendros Europos praeities ir identiteto. Identiteto, kuris remiasi įsipareigojimu daugiau niekada neleisti pasikartoti tokiems žiaurumams. ■

V. Pileckis

Akimirkos iš V Pileckio pagerbimo (J. Mockuvienės nuotr.)

Vilniuje pagerbtas kovos su komunizmu ir nacizmu didvyris Vitoldas Pileckis

Gegužės 24 dieną Tarptautinės kovų su totalitarizmu didvyrių dienos išvakarėse, Vilniuje buvo pagerbtas Vitoldas Pileckis (Witold Pilecki), kovos su abiem totalitarizmais – komunizmu ir nacizmu – didvyris, vienas pirmųjų Holokausto liudytojų, savo noru tapęs Aušvico kaliniu.

Europos Parlamento narė Rasa Juknevičienė, Lenkijos ambasadorė Lietuvoje Uršulė Dorošėvskė (Urszula Doroszewska), Seimo Laisvės premijų komisijos, Laisvės

kovų ir valstybės istorinės atminties komisijų pirmininkė Paulė Kuzmickienė, Vilniaus savivaldybės tarybos narė ir Istorinės atminties komisijos narė Kamilė Šeraitė, Lenkijos instituto vadovė Dorota Mamaj, Lenkų kultūros namų direktorius Artur Liudovski bei jo pavaduotoja Kristina Ziminska prie namo, kuriame gyveno V. Pileckis, Vilniuje, Užupio g. 7, padėjo gėlių bei pagerbė jo atminimą. ■

Holokausto tragedija didžiųjų totalitarinių režimų kryžkelėje

Minint Tarptautinę Holokausto Aukų atminties dieną, š. m. sausio 29 d., surengta diskusija „Molotovo-Ribentropo paktas ir Holokaustas“, kurioje daugiausia dėmesio buvo skiriama Holokausto tragedijai abiejų didžiųjų totalitarinių režimų kryžkelėje. Taip pat su renginyje dalyvavusiais mokslininkais iš Didžiosios Britanijos, Rusijos ir Lenkijos bei EP nariais aptarta, kaip Rusijos dabartinis istorinis revizionizmas ir valstybės skatinama dezinformacija naudoja Holokausto, Antrojo pasaulinio karo temas ir sovietinę atmintį, siekiant toliau skaldyti ir silpninti Europą.

Vienas iš dvidešimties europiečių – negirdėjęs apie Holokaustą

Diskusiją moderavusi EP narė R. Juknevičienė teigė, kad kasmet lieka vis mažiau liudininkų, galinčių papasakoti savo istorijas ir primenančių mums neužmiršti. Palaipsniui jie mus paliks, tačiau Europa turės gyvuoti ir toliau su savo praeities bagažu.

„Svarbu tai, kad mes išmoktume gyventi su aiškiai ir visiškai suprasta praeitimi. Šiandien sunkiai įsivaizduojame, kad Europoje galėtų įvykti kas nors panašaus. Mes tikime, kad stovime ant tvirto demokratijos pamato. Tačiau ne visi Europoje gyvena demokratijos sąlygomis. Europos rytuose matome brutalius režimus ir demokratijas, kurių negalime laikyti savaime suprantamomis. Jomis reikia rū-

pintis, siekiant, kad jos išliktų“, – kalbėjo europarlamentarė.

Pasak R. Juknevičienės, siekis išlaikyti atmintį apie tamsiausius mūsų istorijos tarpsnius yra esminis užtikrinant, kad mes jų nebekartotume.

2018 m. vykdyta apklausa didžiosiose ES narėse parodė, kad vienas iš dvidešimties europiečių niekada nėra girdėjęs apie Holokaustą, todėl turime aktyviai apie tai priminti ir supažindinti jaunąją kartą.

” 2018 m. vykdyta apklausa didžiosiose ES narėse parodė, kad vienas iš dvidešimties europiečių niekada nėra girdėjęs apie Holokaustą, todėl turime aktyviai apie tai priminti ir supažindinti jaunąją kartą.

Europarlamentarė priminė, kad būtent todėl 2020 m. sausį Europos Parlamente buvo sukurta europarlamentarų grupė „Europos atminčiai“, o 2019 m. priimta rezoliucija dėl Europos atminties svarbos Europos ateičiai. ►

Vaikai koncentracijos stovykloje (historyextra.com)

Diskusijoje dalyvavo žymus britų istorikas R. Murhauzas

- R. Juknevičienė teigė, kad šią konferenciją suorganizuoti paskatino žymaus istoriko T. Snaiderio knyga „Juodžemis“, kurioje atskleidžiama Holokausto tragedija: „Ši knyga man padėjo suprasti, kodėl didžiausi nusikaltimai vyko tose žemėse, kurios buvo okupuotos abiejų totalitarinių režimų“.

Sovietiniai nusikaltimai žinomi mažai

Renginyje dalyvavęs vienas iš pranešėjų istorikas, rašytojas dr. Rodžeris Murhauzas (Roger Moorhouse), tyrinėjantis Antrojo Pasaulinio karo bei nacistinės Vokietijos laikotarpį, atkreipė dėmesį, kad nors Holokausto tragedija yra žmonėms gana žinoma, tačiau žymiau mažiau žinoma apie nacių ir sovietų paktą, Molotovo-Ribentropo paktą. Pasak jo, šio pakto pasekmės geriau suvokiamos rytinėje Europos kontinento pusėje nei Vakaruose.

„Šis paktas Vakarų naratyve apie Antrąjį Pasaulinį karą matomas labiau kaip paskutinis diplomatinis šachmatų ėjimas, įvykęs prieš nacių invaziją į Lenkiją 1939 m. rugsėjo 9 d.

„Šis paktas Vakarų naratyve apie Antrąjį Pasaulinį karą matomas labiau kaip paskutinis diplomatinis šachmatų ėjimas, įvykęs prieš nacių invaziją į Lenkiją 1939 m. rugsėjo 9 d. Po to, atrodo, kad paktas tarsi dingsta iš istorijos ir tuo laikotarpiu tarsi nieko nevyko. Vykusios kovos ir patirta kančia tarsi nėra istorijos dalimi. Tad nacių-sovietų pakto pasirašymas, įvykęs 1939 m. rugpjūčio 23 d., dingsta iš naratyvo kartu su jį lydėjusiomis pasekmėmis – 22 mėn. trukusiu sovietų ir nacių bendradarbiavimu, sovietų invazija į Rytų Lenkiją ir jos, Baltijos valstybių ir Besarabijos okupacija“, – dėstė istorikas.

Pasak jo, jeigu ši istorijos dalis yra praleidžiama, tampa gana sunku nagrinėti šiandieninę nacių-sovietų bendradarbiavimo ir galimos jungties su Holokaustu problemą.

Istoriko teigimu, atsakomybė už Holokaustą neabejotinai gula ant Hitlerio ir nacistinės Vokietijos pečių, tačiau yra daug formalaus ir neformalaus, oficialaus ir neoficialaus kolaboravimo pavyzdžių, pavyzdžiui, kai Viši režimas Prancūzijoje sulaukė žydus ir juos deportavo, taip pat daug individualių atvejų, kuomet kaimynai skundė savo kaimynus žydus.

Daugybė studijų analizavo galimus pavienių asmenų kolaboracijos motyvus, tačiau kad ir kaip sunku juos perprasti dabar, motyvai buvo įvairūs ir net ne visada ideologiniai – baimė, pavydas, ir išankstinis paklusnumas taip pat galėjo būti vienos iš esminių priežasčių, nulemiančių individo pasirinkimą kolaboruoti ar išduoti savo kaimyną.

Dr. R. Murhauzo teigimu, šių dienų diskusijose mes taip pat galėtumėme įtraukti ir perkeltą keršto argumentą. „Mat tuo metu, kai Vokietijos invazija į SSRS prasidėjo 1941 m. birželį, anksčiau okupuotos SSRS populiacijos jau buvo patyrusios sovietinę okupaciją ir aneksiją kartu su visais baisumais ir žiaurumais, kuriuos atnešė šie procesai, apimant ir areštus, persekiojimus, žudymus ir masines deportacijas“, – sakė pašnekovas.

Dėl to, pasak dr. R. Murhauzo, dalis šių populiacijų norėjo atkeršyti tuo metu, kai sovietinis režimas pradėjo trauktis, tačiau žinant, kad tikrieji masinių nusikaltimų kaltininkai daugeliu atvejų jau buvo spėję pasitraukti, dažnai ši neapykanta buvo nukreipiama prieš žydų bendruomenes.

„Tai neretai motyvuodavo ir tuo laikotarpiu populiari judeo-bolševizmo koncepcija, kvailas žydiškumo ir komunistinio suplakimas, kuris buvo dažnas dešiniųjų pažiūrų žmonių tarpe, tikriausiai nulemtas dalies žydų bendruomenių draugiško sovietų invazijų pasitikimo 1939-aisiais su lūkesčiu, kad Kremliaus propagandos lygybės ir brolybės pažadas bus išpildytas“, – kalbėjo istorikas.

Rusų istorikė I. Ščerbakova

Todėl, jo nuomone, tokiame kontekste ir reikėtų matyti spontaniškus neapykantos proveržius bei kolaboravimą, bei tokius įvykius, kaip Lietūkio garažo žudynės ar žudynės Dzyatlavoje, tokius masinius poelgius galima traktuoti ir kaip perkeltą kerštą už sovietinius nusikaltimus, nulemtus sovietų-nacių pakto.

Dr. R. Murhauzo teigimu, šis sugretinimas leidžia matyti panašumus tarp Stalino SSRS ir Hitlerio Trečiojo Reicho režimų ir ypač tie 22 mėnesiai bendro kolaboravimo, kurio metu režimai veikė vienas šalia kito.

„Ir nepaisant to, kad Vokietija tarsi pirmoji atliko pirmąją nuodėmę, pradėdama Holokaustą, Sovietų Sąjunga buvo labai arti, abu režimai deportavo ir išnaikino didžiulį kiekį žmonių tikėdami savo utopijomis. Tuo labiau kad Sovietų Sąjungos nusikaltimai tęsėsi daug vėliau nei 1945-ieji metai ir vis tiek nemaža dalis sovietų nusikaltimų yra retai pripažįstami Vakarų naratyve“, – sakė dr. R. Murhauzas.

Pasak jo, paradoksalu, bet taip kaip Holokaustas yra minimas, visiškai pripažįstamas ir žinomas, tuo tarpu sovietiniai nusikaltimai yra labai menkai žinomi ir pasiekiantys visuomenę.

„Aušvicą žino praktiškai kiekvienas, tuo tarpu apie Kolymą ar Norilską galimai net negirdėta“, – kalbėjo mokslininkas.

” Aušvicą žino praktiškai kiekvienas, tuo tarpu apie Kolymą ar Norilską galimai net negirdėta.

Istorikas pritarė, kad Kremliaus paskutinės pastangos sustabdyti šį istorinį procesą uždraudžiant patį sulyginimą ir pritariant neo-stalinistiniam naratyvui apie nepriekaištingą Raudonąją armiją yra puikus požymis, kad

Kremlius nepamiršo Orveliško pasakymo, kad „tas kas kontroliuoja praeitį, kontroliuoja ateitį“. Rusijos bandymas kontroliuoti praeitį, neigimas galimo sugretinimo, tai galima būtų įvardinti kaip priešišumą pačiai istorijai, tai istoriko užduotis paaiškinti istorinius įvykius, suprasti jų kompleksiskumą ir paaiškinti, ne jų išvengti.

Rusijoje politiškai manipuluojama atmintimi apie istorinius įvykius

Diskusijoje pranešimą skaičiusi istorikė Irina Lazarevna Ščerbakova, istorijos edukacinių programų vadovė ir tarptautinės organizacijos „Memorial“ tarybos narė, teigė, kad tai labai aktuali tema praėjus 32 metams nuo Sovietų Sąjungos deputatų suvažiavimo, kuris 1989 m. gruodžio mėn. pripažino slaptųjų protokolų egzistavimą ir sutiko su valstybinės komisijos išvadomis. Pasak jos, tai buvo vienas svarbiausių *Perestroikos* pasiekimų, atveriančių tiesą apie praeitį, o ši istorijos dalis kartu su kitomis komunistinio režimo paslaptimis buvo labai svarbi.

„Be šito nebūtų galima išspręsti klausimo dėl Baltijos valstybių nepriklausomybės, nebūtų buvę įmanoma užmegzti santykių su Lenkija, dėl tiesioginio ryšio su Katynės nusikaltimais, kurių Sovietų režimas tuo metu nepripažino. Daugeliui žmonių pasidarė akivaizdu, kad be istorinės tiesos neįmanoma išspręsti šalies demokratizavimo klausimo plačiąja prasme“, – kalbėjo I. Ščerbakova.

Kalbant apie Antrojo pasaulinio karo istoriją, svarbu pažymėti, kad dėl propagandos ir oficialios ideologinės pozicijos Rusijoje, norima atsieti Antrąjį pasaulinį karą nuo Didžiojo Tėvynės karo bei paversti jį tam tikru simboliu.

„Taip pat norima atsieti šiuos dalykus ir atimti Stalino atsakomybę už tai, kas įvyko po 1941 m. birželio 22 d. Ši pirmųjų karo mėnesių tragedija, be abejo, yra pagrįsta Stalino politika, įskaitant faktą, kad šiandien bandoma sakyti, jog tai buvo diplomatinis žingsnis, bet tai neatitinka realybės“, – sakė istorikė. ►

Nuotr. Smithsonianmag.com

► Pasak jos, jei pripažįstame, kad tai buvo siaubingų Stalino vyriausybės klaidų padarinys, turėtume pripažinti ir jo atsakomybę už tai, kas įvyko, ir už kainą, kuri buvo mokama norint laimėti karą. „Kaina buvo siaubinga ir nors kaina buvo slėpta dešimtmečius, tačiau mes kalbame apie 28 milijonus mirusių sovietų žmonių“, – dėstė pašnekovė, pridurdama, kad tai atveda prie Holokausto temos bei Molotovo-Ribentropo pakto. Informacija buvo ribojama, žmonės nežinojo apie antisemitinę hitlerinę politiką, apie tai, kad Varšuvoje buvo žydų getas.

„Kaina buvo siaubinga ir nors kaina buvo slėpta dešimtmečius, tačiau mes kalbame apie 28 milijonus mirusių sovietų žmonių

„Po pakto pasirašymo žmonės nežinojo, kas vyko Lenkijoje, ir mano proporsenelė niekad netikėjo, kad gali atsitikti kas nors blogo, ji liko ten ir buvo nužudyta kartu su kitais giminaičiais“, – pasakojo I. Ščerbakova.

Jos teigimu, sovietų valdžia slėpė tai, kas vyko okupuotose teritorijose, ir žmonės manė, jog tai sovietų kariai ar sovietiniai žmonės, kurie yra nužudomi. Nebuvo informacijos ir apie žydus, tokia situacija išliko ir iki *Perestroikos*. Turėtume kalbėti ne tik apie slaptus protokolus, bet ir apie Holokausto atmintį, kuri buvo slepiama. Pasak istorikės, buvo galima tik numanyti, kad kažkas yra susiję su žydais ir to tikslas buvo likviduoti ne tik žydų atminimą, nėra nė vienos žydų šeimos, kuri nebūtų praradusi artimųjų.

„Mano atveju, tai buvo proporsenelė, kitose šeimose seneliai ir pan. Sovietinėse teritorijose žuvo 3 mln. žydų“, – sakė prelegentė.

Jos nuomone, atmintis ne tik apie žydų Holokaustą, bet bendra atmintis apskritai buvo laikoma tabu ir tai privedė prie užmaršties.

I. Ščerbakova teigė, kad šiuo metu Rusijoje politiškai manipuliuojama atmintimi apie istorinius įvykius, mato ma daug cenzūros bei bandymus paversti istoriją propaganda, uždrausti tam tikras temas, tačiau interneto pagalba skelbiami tūkstančiai dokumentų apie istorinius įvykius ir žmonės gali sužinoti apie komunistinio režimo nusikaltimus.

Diskusijoje dalyvavęs lenkų istorikas ir Europos sąžinės ir atminties platformos prezidentas Dr. Lukas Kaminskis pabrėžė sutinkantis, jog dėl Holokausto ir antisemitizmo atsakingas Hitleris, tačiau jei norime suprasti Antrąjį pasaulinį karą ir visus jo aspektus, visada turime laisvai diskutuoti įvairiais jo aspektais, taip pat ir apie Molotovo-Ribentropo pakto pasekmes.

Pasak jo, centrinės Europos regione dėl dešimtmečių trukusios komunistinės diktatūros neturėjome galimybės laisvai diskutuoti apie Antrąjį pasaulinį karą.

„Po komunizmo žlugimo mes pradėjome debatus apie komunizmo nusikaltimus, taip pat ir Holokaustą bei Antrąjo pasaulinio karo aspektus, ir kartais tie debatai vystėsi nebuvo lengvi, pavyzdžiui, kalbant apie kolaboravimą“, – kalbėjo dr. L. Kaminskis.

Pasak jo, šiuo metu Rusijos Federacijos valdžia susitelkusi į propagandą ir dezinformaciją apie Antrąjį pasaulinį karą, į tai įsitraukę nemažai valdžios institucijų, siekiama pabrėžti sovietų pergalę prieš nacizmą, tačiau tuo pačiu metu pamištama karo pradžia ir Molotovo-Ribentropo paktas. ■

„1940. Paskutinė Lietuvos vasara“

EP narė Rasa Juknevičienė rekomenduoja istoriko Norberto Černiausko naują knygą „1940. Paskutinė Lietuvos vasara“.

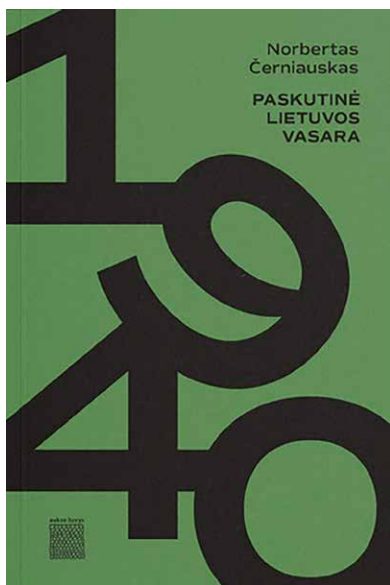
Labiau laiku pasirodžiusios šios vasaros knygos sunku surasti. Tai knyga, kurioje lyg per rakto skylutę gali pamatyti žmonių gyvenimus per tragiškiausią Lietuvos birželį. Nesakau, kad dabartinis mūsų birželis ar liepa yra identiški, tačiau matau daug panašumų. Iš Rytų tiek pat grėsminga Rusija su savo parankiniu Lukašenka, o viduje – pernelyg daug Kremliaus draugų. Ryškiausias panašumas – tuomet Lietuvos okupacijos akivaizdoje buvo didžiulis susipriešinimas dėl, kaip dabar sakytume, vertybinių klausimų. Lietuva tuomet buvo likusi viena iš nedaugelio Europos valstybių, kurioje vis dar nebuvo civilinės metrikacijos. Santuoka buvo tik atskirų religinių konfesijų kompetencija. Tautininkų valdžia buvo paruošusi Santuokos įstatymą, jam prieštaravo Katalikų Bažnyčia. Tiesa, kaip rašo autorius, dalis jaunųjų katalikų civilinei santuokai iš dalies pritarė.

Kokie buvo argumentai prieš civilinę santuoką? Cituoju knygą: „...toks įstatymas yra kišimasis į religiją, civilinė santuoka ardo šeimas ir didina skyrybų skaičių, mažina gimstamumą, moterį paverčia netvarkingo seksualinio gyvenimo įkaite“. Buvo kviečiama kovoti prieš saujelę masonų. Iš kitos gi pusės skriejo kaltinimai Bažnyčiai dėl piliečių kiršinimo, jų nuteikinėjimo prieš ci-

vilinę santuoką. Šiandien turime panašų susipriešinimą, kuriame, deja, dalyvauja ir išorės jėgos per savo pagalbininkus Lietuvoje.

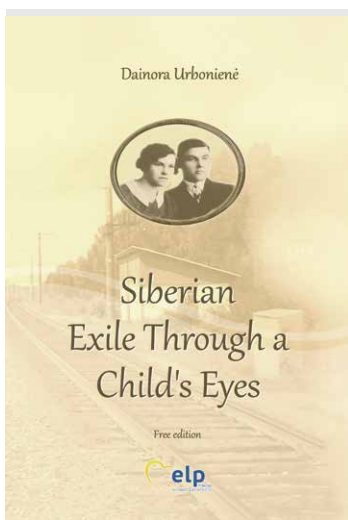
Tačiau knyga parodo ir esminius skirtumus su šiomis dienomis. Svarbiausias jų – esame stipriausių demokratinų aljansų nariais, Lietuvos užsienio politika nebesiremia neutralitetu ir draugyste su Rusija (tuomet SSRS). Tiesa, yra nemažai ir dabar tokių, kurie kaltina valdžią būtent dėl griežtos laikysenos Kremliaus atžvilgiu. Jie tikrai nežino istorijos. Nes būtent nuolaidžiavimas tuometiniams diktatoriams atvedė Europą į Antrąjį Pasaulinį karą. Knyga labai verta jūsų dėmesio. Verta prisiminti ir garsiąją Marko Tulijaus Cicerono frazę: „Istorijos nežinantys žmonės visada lieka vaikai“.

Ši dokumentinė knyga – 1940-ųjų birželio dviejų savaitių kaleidoskopas, pašėlusiai įsukantis į to meto Lietuvos ir jos žmonių realijas. Jos autorius Norbertas Černiauskas – istorikas, Vilniaus universiteto dėstytojas. Mokslo studijų „Socialiniai pokyčiai Lietuvos valstybėje 1918-1940 metais“ (2016) ir „Išrasta Lietuvoje: daiktai, idėjos, žmonės“ (2018) bendraautorius. Londono knygų mugei ir atkurtos Lietuvos valstybės 100-mečiui paminėti skirtos istorinių vizijų rinktinės „Imagining Lithuania. 100 Years, 100 Visions. 1918-2018“ (2018) vienas iš sudarytojų ir autorių. 2019 m. išleido knygą vaikams „Apie šaulius, riterius ir drakonus Lietuvoje“. ■

Tremtinės D. Urbonienės knyga „Sibiras vaiko akimis“ išleista anglų kalba

Šiemet birželį pasirodė tremtinės Dainoros Urbonienės knyga „Sibiras vaiko akimis“, kuri išversta į anglų kalbą. Knyga apie tai, ką tremtyje išgyveno devynerių metų mergaitė Dainora, 1941-ųjų birželio 14-ąją su tėčiu, mama ir vienerių metų broliuku į nežinią išvežta iš tėvų namų Raguvoje, Panevėžio rajone, įvertinta Lietuvos skaitytojų ir kritikų. Leidinio ištraukos buvo išverstos į kelias kalbas, spausdintos įvairiuose mūsų šalies ir užsienio žurnaluose. Knyga populiari ne tik tarp lietuvių – leidinys buvo platinamas Norvegijoje, Australijoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Knygos autorė jautria gražia kalba pasakoja apie savo tėvelį, Nepriklausomos Lietuvos mokytoją, kuris tremiant buvo atskirtas ištempus jį iš gyvulinio vagono, į kurį iš pradžių buvo patalpinta visa šeima. Autorė aprašo, jog jai, sėdinčiai prie vagono plyšio, pavyko jau kitame Panevėžio traukinių stotyje stovėjusiame vagone išvysti tėtį, kuris nusišypsojęs pamojavo jai ranka. Tąsyk vieną iš brangiausių jai žmonių mergaitė matė paskutinį sykį. Tėtis iš lagerio nebegrįžo, archyvuose pavyko rasti vien jo, visiškai iškankinto, nuotrauką. D. Urbonienė teigė archyvuose taip pat radusi raportą, kuriame rašoma, kad į vagoną buvo „pakrauta“ (būtent šis žodis ir pavartotas) jų keturių asmenų šeima. ■

Leidinį parengė:

Europos Parlamento narės Rasos Juknevičienės biuras,
bendradarbiaujant su ELP frakcija.

Tiražas 1000 egz.

Leidinyi platinamas nemokamai.

Kontaktai:

EP narių A. Kubiliaus, R. Juknevičienės ir L. Mažylio biuras,
Gedimino pr. 56-20, Vilnius, Lietuva.
El.p.: info@elpnariai.lt

Fotografijos:

Europos Parlamento,
Europos Parlamento Liaudies partijos frakcijos,
Lietuvos gyventojų genocid ir rezistencijos tyrimo centro,
M. Mikulėno,
historyextra.com,
Gettyimages.